

ügyéért, de békét ezek sem tudtak teremteni. A rögtönítélő bíróság elől a bűnösök Axentével a havasokra menekülnek, majd jul. 27-én bevonulnak a fehérvári várba.

A világosi, dévai és zsisbói fegyverletétel után visszatértek az emberek lakóhelyeikre. A magyarság elszegényedve, megalázva siratta „önmaga s hazája végtelenül szomorú sorsát“.

Sokat veszített a megye anyagilag és szellemileg. Gyilkolás következtében meghalt körülbelül 4264 magyar, a románság veszített 5000 embert, a rendes hadsereghez 1600—1800 emberrel járult, így összesen 10.400 embert veszített.

Ismertetésünket az író végszavaival zárjuk be: „vajha e szép vármegyének történelmi emlékekben gazdag térségein, gyönyörű völgyeiben s vadregényes hegyei között élő s különböző nyelveket beszélő honpolgárainak szívében lakoznék megszűnés nélkül a törvénytiszteletnek és felebaráti szeretetnek lelke“.

Tóth Ernő.

Lévay József: Újabb költemények.

Az „Institut de France“ egyik halhatatlanja, az esztetikai munkássága révén újabban híressé lett *Brunetière* Ferdinánd világgá röpitette egyik művében a „tudomány csődjét“ illusztráló elméletét. A jeles tudós nagy ellenforradalmat idézett elő alaposan meg nem okolt fejtegetésével, de kétségtelenül igaz, hogy elméletének hívei is akadtak. Sőt a mint az ilyenkor történni szokott, a mester nyomdokát követve, léptek fel olyanok is, kik irodalmi munkáikban túllícitálták az elhamarkodott kritikái „igazságát“ s nagy hangon kezdték hirdetni, hogy bekövetkezett „a lyra haldoklásának különös jelenségekben gazdag korszaka“. Hogy példával bizonyítsak: ezek közé tartozott *Francois Carez*, ki *Paul Verlaine*-ről írott nagyobb jeles tanulmányában, a francia dekadens poézis feltűnőbb jelenségeiből igyekezett kimagyarázni a nagy elméletet, melynek igazságát — úgymond — a jövő fogja megmutatni.

Az irodalmi harc máig is eldöntetlen. Annyi hatása mindenesetre volt a felszínre vetett problémának, hogy a kérdés felett megindult a művészetet, az igazi poézist szeretők agyában a gondolkozás.

Nekünk is volt egy meleg szívű, édes szavú fiatal poétánk, kinek csodálatosan szép reflexiókban oly gazdag teremtő agyát szintén foglalkoztatta ez a veszedelmes probléma. Meg is írta *Reviczki Gyula* a maga gondolatát s én úgy hiszem, hogy a nagy jövődő az ő lelkes szavainak fogja megadni az igazság jutalmát. Mert igaza van, hogy a máig tavasz lesz, s virágot fog kicsalogatni a rögök közül az első nap-sugár vagy a madár dala s a máig a tudós pathologusok, anthropologusok ki nem irtják az érzelmeknek azt a kis gyűjtő szekrényét, a melyet laikus módon szívnek kereszteltek el: addig mindig fog akadni

egy-két szerelmes pár, kiknek esőkjától minden kimondott elmélet daczára is, *dalba* fog borúlni ez a gyönyörűséges kerek világ.

Ezek jutottak eszembe, midőn *Lévay* József legújabb kötetét végig olvastam. Megtelt a szívem csodálatos érzésekkel s érezni kezdtem a tudós francia elméletének nevetségesen jelentéktelen voltát. Hogyan? Hát lehetséges volna-e az, hogy az ilyen színtiszta, érzelmekben gazdag poézis, minő a *Lévay* Józsefé, nem volna egyéb, mint a lyra haldoklásának egyik szomorú tünete. S gondolkoztam, mi irányíthatta az ilyenféle képtelen véleményre a francia író gondolkozó agyát. S megtaláltam a rejtély kulcsát. A dekadens költészet egyik igazi képviselőjéről való hosszabb foglalkozás vezethette őt a lyra végéről való szomorú gondolatokra, de — egy igazi költőnek egyetlen igaz verse nagyon könnyen megczáfolhatja a felületes, elhamarkodott véleményt. *Lévay* József egész költészete, jelen újabb költeményes gyűjteménye is hosszú sorozatát nyújtja az ilyen czáfoló bizonyítékoknak. A fiatalos, meleg érzésű, szelid lelkű dalmok csaknem minden költeménye egy bűbajos nóta, melynek harmoniája úgy hat reánk, mint alkonyati árnyak köszöntésekor a nagy természetnek egy-egy mozdulása. Mert a természet ölen fakadtak ezek a csendes, szelíden zsongó, meleg dalok. Nincsen meg bennök az a mélységes, szívet-lelket marczangoló fenséges szenvedély, a melylyel bűnökbe hullott lelkünk kiált a tisztaság után; nincs meg bennök az a mindent elfelejtő, szenvedéssé, jajjá fajult bánat, mely porrá őrli agyvelőnket; de van helyettük nevető nóta édes megelégedésről s csendes melanchóliájá egy sokat érző szív apró fájdalomainak.

Ilyen a *Lévay* József világa.

Váltakozik benne a hangulat. Lelkének képe mintha tükör volna: gyorsan hatnak reá a külvilág különböző jelenségei, nyilvánulásai, de viszont annyiban aztán különbözik a tükör tulajdonságától, hogy állandóan megtartja ezt a képet, a mely egyszer dallal borította be a lelke világát.

Mert most is olyan mindenik költeménye, mintha egy régebbi nótájának lenne a folytatása. Ugyanaz a bánat, ugyanaz az öröm, még az érzések hangja is ugyanaz. *Lévay* Józsefnél épen ezért nem is lehet hanyatlásról, fejlődésről beszélni. Az ő lelkének érzései ugyanazok és olyanok most is, mint voltak az egyetlen, édes, hamar eltűnő drága ifjúság idejében. Még a szerelem hangja is ugyanaz! Mert az ősz költő szívében most is megjelen még az »édes-ézés« nemes tűzének egy-egy sugára s mint a lebukó nap széthinti még egyszer nagy, aranyos fényeit a sokszor látott táj felett. Miért ne?! Hiszen az ősznek is megvan a maga melegje, késői virágja!

Megbecsülhetetlen érdeme az ő költészetének, hogy nem lett hasonlóvá a mai századvégi, útszéli verselés dissonáns hangjaihoz. S a mennyire megmutatja ez, hogy dalainak költői érzéke mily magas, éppannyira dokumentálja azt az igazságot, hogy *Lévay* József nemcsak

poéta, hanem — *egyéniség* is. Az ő dalaiból a — *jövő lyrája* hangzik ki, a tiszta poezis, a nemes idealismus ama korszakának hangja, — mely elfog jönni, mert el kell jönnie.

Nagy feladata lesz *Lévay* József eljövendő méltatójának kikutatni, felderíteni azokat a nagy hatásokat, a melyeket reá kedvencz költői gyakoroltak. *Horátius* költői hatása inkább korrábbi versein észlelhető, bár a nagy római költő jelleme itt sem hagyta érintetlenül a mi szép lelkű dalnokunkat. *Burns* hatása már sokkal nyilvánvalóbb s nagyon érdekes irodalmi foglalkozás volna a két költő szellemi rokonságát, lelki közösségét itt, alkalomszerűleg analizálni, de sajnos — terünk meg nem engedi: csak annyit mondhatunk, hogy közös vagyon volt náluk a szépnek, az eszményiségnek a törhetetlen szeretete, a melyet ideális vágyaiknak közössége még nemesebbé tett.

Lévay József újabb költeményeiben is megmarad a nemes ideális buzgó lelkű bajnokának. A lelke vágyik a magasságosság tisztsága után; nemes hevülettel, üdvözlettel köszönti a fényes igazságot, megveti mind azt, a mi szeny, a mi sár; a nőben nem a meleg karú szeretőt látja, hanem a jegyest, a szerető lelkű leányt, asszonyt, kinek tisztasága megtisztít, felemel, szóval újabb kötetével is megmaradt annak, a mi volt: igazi nagy poétának!

Zombori Andor.

A boldogság.

Hilty: Glück. Leipzig 1897. 2 kötet. Ára 6 márka.

Mai könyvirodalmunk özönében jól esik az embernek olvasni oly könyvet, a milyen Hilty dr. berni egyetemi professor könyve a „boldogságról“. Kelendőségét már az a körülmény is igazolja, hogy néhány év alatt 7 kiadásban s huszonegy példányban forog közkezen. Különleg is igen finom kiállítású könyv, a milyen csak Angliában és nálunk látható.

Értekezések, essay-k gyűjteménye e könyv az életből merítve s az élet számára megírva. Ez erkölcsi oldaláról a Példabeszédek könyve s az angol Smiles művei mellé sorozható. P. o. az I. kötet főbb fejezeteinek címei: „A munkásság művészete“; „Jó szokások“; „Az idő művészete“; „Boldogság“ stb. A II. kötetéi: „Gond és tartozás“; „Az emberismeretről“; „A műveltségről“; „Előkelő lelkek“; „Az élet fokozatai“ stb. valódi gyöngyei és remekéi e nemű irodalmunknak.

Ez erkölcs-társadalmi kérdések fejtegetésében író álláspontja különösen mély vallásos lelkülete s tiszta erkölcsi világnézete nemesítőleg és építőleg hat az olvasóra. Legszébb példáit Mózes könyveiből, a zsoltárokból, a próphéták irataiból, s az evangéliumokból és az apostoli levelekből meríti. Különösen ismerteti Ezsaiást, Jánost és Pál apostolt. Az irodalomból legtöbbször Augustinus, Kempis Tamás, Dante, Luther, Spurgson és Sailer bizonyítékaival él s gyakran Goethe Faustját is idézi.